

LEONID ANDREJEV

Diablov denník
a iné novely

Diablov denník
a iné novely

LEONID ANDREJEV

Diablov denník a iné novely

Z ruštiny preložil
JÁN ŠTRASSER

slovar

Copyright © Leonid Andrejev
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2022
Translation © Ján Štrasser 2022
Epilogue © Valerij Kupka 2022

ISBN 978-80-556-4469-1

Tento preklad formou štipendia z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia.
Projekt z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

u. fond
na podporu
umenia

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovat
ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými,
ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok, prostredníctvom
súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne,
bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

GUBERNÁTOR

I

Už pätnásť dní uplynulo od tej udalosti, ale on o nej stále premýšľal, akoby čas stratil moc nad pamäťou a vecami alebo sa celkom zastavil ako pokazené hodiny. Nech začal premýšľať o čomkoľvek, či už o niečom najväčšmi neznámom, o niečom najvzdialenejšom, o pár chvíľ mu vyľakaná myseľ predostrela tú udalosť a bezmocne sa o ňu otlkala ako o mlčanlivú a bezcitnú vysokú stenu väzenskej cely. A jeho myseľ si nachádzala naozaj zvláštne chodníčky: pomyslí si na svoju dávnu cestu po Taliansku, plnú slnka, mladosti a piesní, spomenie si na nejakého talianskeho žobráka – a v tej chvíli pred ním vyvstane dav robotníkov, výstrely, pach pušného prachu, krv. Alebo zacíti voňavku a okamžite si spomenie na svoju navoňanú vreckovku, ktorou dal na strelbu znamenie. Spočiatku to spojenie medzi predstavami bolo logické a pochopiteľné, a hoci ho otravovalo, nijako zvlášť ho neznepokojovalo, no dospelo to však tak ďaleko, že mu tú udalosť pripomínalo všetko – nečakane, hlúpo a teda obzvlášť bolestne ako úder pod pás. Zasmeje sa a akoby zboku začuje svoj generálsky smiech a zrazu zlovestne jasne vidí nejakého zabitého – hoci on vtedy ani len nepomyslel na smiech a nikto sa nesmial. Alebo ak začuje štebotanie lastovičiek na večernom nebi, ak sa pozrie na stoličku, na celkom obyčajnú dubovú stoličku, ak natiahne ruku k chlebu, zakaždým sa vynorí pred ním jeden a ten istý nezmazateľný výjav: mávnutie bielej vreckovky, výstrely, krv. Akoby býval v izbe s tisícou dverí, a nech by otvoril ktorékoľvek z nich, za všetkými ho uvíta jeden a ten istý nehybný obraz: mávnutie bielej vreckovky, výstrely, krv.

To, čo sa prihodilo, bolo veľmi jednoduché, aj keď smutné: robotníci z predmestskej továrne, ktorí už tri týždne štrajkovali, sa aj so ženami, deťmi a starcami – bolo ich spolu niekoľko tisíc – dostavili k nemu s požiadavkami, ktoré on ako guvernátor nemohol splniť. Správali sa nanajvýš vyzývavo a bezočivo: kričali, urážali úradné osoby a jedna žena, ktorá vyzerala ako šíalená, ho mykla za rukáv takou silou, že mu pri pleci praskol šev. Ešte stále sa chcel s davom dohovoriť a upokojiť ho, no keď ho ľudia z jeho

sprievodu priviedli na balkón, robotníci začali hádzať kamene, rozbili mu niekoľko okien na dome a zranili policajného náčelníka. Vtedy sa rozzúrila a mávala vreckovkou.

Dav bol taký vybičovaný, že vystreliť doň bolo treba dvakrát a zabitých bolo veľa – štyridsaťsedem ľudí, z nich deväť žien a tri deti, nevedno prečo samé dievčatká. Ranených bolo ešte viac. Hoci ho jeho ľudia odrádzali, podľahol akejsi zvláštnej, nezadržateľnej a mučivej zvedavosti a šiel sa pozrieť na zabitých, naukladaných v hasičskej zbrojnici tretieho policajného okrsku. Iste, nemusel tam chodiť; no ako človek, ktorý rýchlo, neopatrne a bez mierenia vystrelil, cítil potrebu dohnať guľku a chmatnúť ju do rúk – zdalo sa mu, že keď sa sám pozrie na zabitých, niečo sa zmení k lepšiemu.

V zbrojnici bolo šero a chladno a zabití ležali pod pruhom sivej celtoviny v dvoch vyrovnaných radoch ako na nejakej zvláštnej výstave. Polícia sa na gubernátorov príchod očividne pripravila: zabitých uložili starostlivo plecami k sebe, tvármi dohora. Celtovina im zakrývala iba hlavu a hornú časť tela, kým nohy im trčali spod nej, zrejme aby sa dali zrátať – nehybné nohy, jedny v zošliapaných, dotrhaných čižmách či topánkach, iné holé a špinavé, pod špinou a opálenou kožou čudne belavé. Deti a ženy ležali trochu bokom a aj z toho bolo cítiť snahu, aby obhliadka mŕtvov a ich zrátie bolo čo najpohodlnejšie. A bolo ticho – priveľa ticha na také množstvo ľudí, a živí, ktorí sem vstúpili, nemohli to ticho rozohňať. Za tenkou doštenou priehradkou sa okolo koňa motal koniar, zrejme ani on netušil, že okrem mŕtvych je za stenou ešte ktosi, lebo pokojne a vlúdne dohovárал koňovi:

„Príí, čertisko! Stoj, keď ti vravím.“

Gubernátor vrhol pohľad na rady nôh trčiacich do tmy a takmer zašepkal tlmeným basom:

„Je ich akosi veľa!“

Spoza chrbta mu vystúpil zástupca policajného komisára, mladučký muž s nezarastajúcou uhrovitou tvárou, zasalutoval a podal hlásenie:

„Tridsaťpäť mužov, deväť žien a tri deti, vaša excelencia.“

Gubernátor sa zlostne zachmúril, zástupca komisára zasalutoval a opäť zmizol za jeho chrbtom. Ešte by bol býval rád, keby gubernátor venoval pozornosť cestičke medzi mŕtvolami, starostlivo

pozametanaj a zľahka vysypanej pieskom, no gubernátor si ju nevšímol, hoci sústredene hľadel nadol.

„Tri deti?“

„Tri, vaša excelencia. Rozkážete odhrnúť plachtu?“

Gubernátor mlčal.

„Sú tu rôzne osoby, vaša excelencia,“ zdvorilo naliehal zástupca komisára, gubernátorovo mlčanie si vysvetlil ako súhlas a okamžite hlasným šepotom vydal rozkaz: „Ivanov, Sidorčuk, rýchlo, každý za jeden koniec, šup-šup!“

Špinavosivá celtovina sa s tichým šuštaním pohla a jedna z druhým sa vynorili biele škvryny tváří, bradatých a starých, mladých a bez brád, každá iná, no všetky spojené tou strašnou podobou, akú dodáva smrť. Rany a krv nebolo takmer vidieť, ostali niekde pod šatami, len jeden mŕtvy mal guľkou vybité oko a to sa neprirodzene černelo v hĺbke tváre a ronilo čosi čierne, čo sa v tme ponášalo na decht. Väčšina mŕtvych sa dívala úplne rovnakým bielym pohľadom, niektorí mali tiež rovnako prížmúrené oči, jeden mŕtvy si rukou zakrýval tvár ako pred silným svetlom a zástupca policajného komisára sa útrpne pozrel na nebožtíka, čo takto narúšal poriadok. Gubernátor si bol istý, že práve títo ľudia boli dnes v dave k nemu najbližšie a že na mnohých zrejme hľadel, keď sa s davom rozprával, no teraz nikoho nespoznával. To nové a spoločné, čo im pridala smrť, z nich urobilo celkom iných ľudí. Mŕtvovne nehybní ležali prilipnutí k zemi ako sadrové figúry s jedným bokom naplocho zrezaným kvôli stabilite, no ich nehybnosti sa nedalo veriť, bola klamlivá. Mlčali a takisto sa nedalo veriť ani ich mlčaniu. Akoby na niečo číhali a vyčkávali, človeku v ich prítomnosti bolo až trápne prehovoriť. Keby odrazu celé mesto so všetkými ľuďmi, ktorí po ňom chodia či jazdia, skamenelo, keby zastalo slnko, ustrnulo lístie, ustrnulo všetko, mesto by zrejme nadobudlo práve takúto zvláštnu podobu neuskutočneného úsilia, pozorného vyčkávania a záhadnej pripravenosti nevedno na čo.

„Dovolím si opýtať sa, vaša excelencia, rozkážete objednať truhly alebo pôjdu do spoločného hrobu?“ hlasno sa spýtal gubernátora zástupca komisára, ktorý nevnímal vážnosť celej tej udalosti, videlo sa mu, že rozruch okolo nej pripúšťa istú zdvorilú familiárnosť. Ešte bol mladý.

„Do akého spoločného hrobu?“ spýtal sa neprítomne gubernátor.
„Vaša excelencia, to sa vykope taká veľká jama...“

Gubernátor sa prudko zvrtol a pobral sa k východu. Keď nastupoval do bričky, začul ešte hlasné škrípanie hrdzavých závor – to zatvárali mŕtvoly.

Hnaný stále tou istou mučivou zvedavosťou a túžbou pokračovať, nezavršiť to, čo sa už zavřilo a skončilo, navštívil hneď na druhý deň ráno v mestskej nemocnici ranených. Áno, mŕtvi naňho hľadeli, ale od týchto čakať pohľad nemohol, a v tej tvrdošijnosti, s akou odvracali od neho zrak, pocítil, že to, čo sa stalo, je definitívne. Je koniec, niečo obrovské sa skončilo, už nie je prečo a nie je kam vystierať ruky.

A od tejto chvíle sa preňho akoby zastavil čas a nastalo to, čo nevedel pomenovať ani vysvetliť. Nebolo to pokánie, lebo nemal pocit viny, nebola to ani ľútosť, ten mäkký a nežný cit, ktorý vyvoláva slzy a ovíja srdce jemným a teplým závojom. O zabitých, ba aj o deťoch premýšľal pokojne ako o postavičkách z papiera, pripadali mu ako polámané bábiky, nebol schopný precítiť ich bolesti a utrpenia. No nemohol o nich nepremýšľať, stále ich jasne videl pred sebou – papierové figúrky, polámané bábiky – a v tom sa tajila tá strašná záhada, čosi ako čary z rozprávania pestúnok. Pre všetkých ľudí od udalosti prešlo štyri, päť, sedem dní, no preňho akoby ani hodina, bol stále tam, v tých výstreloch, v tom mávnutí bielej vreckovky, v tom pocite, že sa udialo čosi nenávratne definitívne.

Bol presvedčený, že by sa rýchlo upokojil a zabudol na to, na čo myslieť a čo si pamätať nemá zmysel, keby mu ľudia okolo neho venovali menej pozornosti. No v ich správani, v ich pohľadoch a gestách, v úctivo súcitných rečiach, ktorými akoby oslovovali nevyliciteľne chorého, bolo pevné presvedčenie, že on premýšľa, nemôže nepremýšľať o tom, čo sa stalo. Policajný komisár každý druhý deň podáva upokojujúce hlásenie, že sa ďalší dvaja-traja ranení vylicili a boli prepustení z nemocnice, jeho manželka Mária Petrovna každé ráno perami pritisnutými na jeho čelo skúša, či nie je horúce, akoby bol decko a tí zabíjajúci boli dáke nezrelé ovocie, čo zjedol. Úplný nezmysel! A o týždeň po udalosti pricestoval na návštevu sám biskup Misail a z jeho prvých slov bolo jasné, že mu ide o to, o čo všetkým, a že chce upokojiť gubernátorovo kresťanské svedomie. O robotníkoch povedal, že sú zločinci, o gubernátorovi,

že je mierotvorca – ten prefikaneц nepoužil nijaký vypáchnutý a otrepaný výraz, lebo dobre vedel, že gubernátor nemá ktovieako rád farárske kvetnaté reči. Navyše mu tento starec, tak zbytočne luhajúci svojmu Bohu, pripadal protivný a úbohý.

Biskup počas rozhovoru zvykol hovoriacemu nastavovať ucho, čo gubernátora rozgnevalo – očervenel, pocítil, že mu do očí vystúpila horúčosť, zošpúlil pery a zahrnel do nastaveného bezkrvného mäkkého ucha, pokrytého sivastým páperím:

„Zločinci sú to, zločinci. Na vašom mieste, vaša excelencia, by som odslúžil zádušnú omšu za zabitých.“

Biskup odtrhol ucho, rozhodil nad bruchom suché ruky, pripomínajúce husie laby, sklonil hlavu a zmierlivo povedal:

„Každý máme svoje trápenie. A ja by som vašom mieste, vaša excelencia, vôbec nestrieľal, aby som nezaťažoval kňazov zádušnými omšami. Čo už s nimi, keď sú to raz zločinci!“

Potom mu láskavo udelil požehnanie, a keď plával k dverám a šušťal hodvábom, vyzeralo to, že všetko naokolo pozdravuje a požeňuje. V predsieni sa dlho maznal s galošami hlbokými ako lode a nenáhľivo sa obliekal, natáčal ucho hneď napravo, hneď naľavo a gubernátorovi, ktorý mu s odporom, len z nevyhnutnej zdvorilosti pomáhal s obliekaním, prízvukoval s vtieravou milotou:

„Neobťažujte sa, vaša excelencia, neobťažujte sa.“

Z toho opäť vyplynulo, že gubernátor je nevyliciteľne chorý človek, ktorému škodí akákoľvek námaha.

V ten istý deň pricestoval z Peterburgu na týždňovú dovolenku gubernátorov syn, dôstojník, a hoci on sám svojmu nezvyčajnému príchodu nijaký význam neprikladal, bol veselý a žartoval, bolo cítiť, že ho domov pritiahli tie isté nejasné obavy o gubernátora. O udalosti sa vyjadril len akoby mimochodom a podotkol, že v Peterburgu sa nadchýňajú Petrovou Iljičovou odvahou a tvrdosťou, a naliehavo radil, nech si otec vyžiada stotinu kozákov a vôbec nech prijme patričné opatrenia.

„Aké opatrenia?“ zachmúril a začudoval sa gubernátor, ktorému to nešlo do hlavy.

Všetky tie obavy boli tým zvláštnejšie, že od onoho dňa v meste vládol úplný pokoj. Robotníci sa hneď vrátili do práce, aj pohreb prebehol pokojne. Policajný komisár mal isté obavy a držal celú políciu

v pohotovosti, no nič nenasvedčovalo, že by sa mohlo zopakovať čosi ako udalosť zo 17. augusta. Gubernátor za svoje pravdivé hlásenie o tom, čo sa stalo, dostal vysokú a lichotivú pochvalu aj z Peterburgu a vyzeralo to, že tým sa všetko musí skončiť a prejsť do minulosti.

No ono to neprešlo do minulosti. Tá udalosť sa vymkla z moci času a smrti a nehybne mu trčí v mozgu ako nepochovaná mŕtvola. Gubernátor ju každý večer úporne zahrabáva do hrobu, no prejde noc, nadíde ráno – a opäť má pred sebou do kameňa vytesaný obraz, ktorým sa všetko začína a všetko končí: mávnutie bielej vreckovky, výstrely, krv.

II

Gubernátorovi sa už dávno skončil prijímací deň, chystá sa odísť na svoje letné sídlo, no ešte čaká na úradníka pre zvláštne úlohy Kozlova, ktorý šiel niečo nakúpiť pre gubernátorovu manželku. Sedí v pracovni nad papiermi, no nepracuje a premýšľa. Potom vstane, ruky vopchá do vreciek čiernych nohavíc s červenými lampasmi, zakloní sivú hlavu a dlhým ráznym vojenským krokom chodí po miestnosti. Zastane pri okne, mierne rozťahne veľké hrubé prsty a dôrazne hlasno povie:

„Ale o čo vlastne ide?“

A cíti, že kým len premýšľal, bol človek ako každý iný, bol Peter Iljič, no už s prvým zvukom hlasu a s týmto gestom sa odrazu stal gubernátorom, generálmajorom, jeho excelenciou. Zmocní sa ho nepríjemný pocit, myšlienky sa mu trieštia a unikajú. Prudko, ako to náleží gubernátorovi, mykne ľavou epoletou, odstúpi od okna a ďalej kráča po miestnosti. Tak-to-cho-dí-gu-ber-ná-tor, nezmyselne mu duní v hlave do rytmu dlhým a ráznym a pevným krokom. Opäť si sadne, snaží sa nehniesdiť, aby nejakým neopatrným pohybom v sebe opäť nevyvolal gubernátora. Zazvoní.

„Neprišiel?“

„Nie, prosím, vaša excelencia.“

A kým lokaj v úctivom úklone mäkko vyslovuje titul, on si náhle spomenie: Ach áno, veď sú tam rozbité okná, ešte som sa na ne nebol pozrieť. Doteraz som sa na ne nepozrel.

„Keď príde, daj mi vedieť, budem v sále.“

Rámy na starý spôsob delili vysoké okná na osem častí, miestnosť tým nadobúdala fádny úradný charakter a podobu so sirotským súdom alebo s väzenskou kanceláriou. V troch oknách bližšie k balkónu už boli nové sklá, no boli špinavé a črtali sa na nich múčnaté stopy dlaní a prstov: nikomu z početného a lenivého služobníctva ani len na um neprišlo, že ich treba umyť, a tým zahľadiť všetky stopy po tom, čo sa tu stalo. A tak je to vždy: na príkaz urobia, ale bez neho nepohnú ani prstom.

„Ešte dnes ich umyte! Je to hnus!“

„Ako rozkážete, vaša excelencia.“

Mal chuť vyjsť na balkón, no bolo mu trápne priťahovať na seba pozornosť okoloidúcich, a tak si cez matné sklo začal obzerat' námestie, na ktorom vtedy zúrili dav, rachotili výstrely a štyridsaťsedem nepokojných ľudí sa zmenilo na pokojné mŕtvolky. Ležia tam vedľa seba, noha pri nohe, plece pri pleci ako na akejsi slávnostnej prehliadke, ak by sa na ňu človek díval zdola.

Je pokoj. Tesne za oknom stál topol s odretou mokvajúcou kôrou, ktorú už sfarbila jeseň, a za ním ležalo na slnku pokojné a ospalé námestie. Jazdilo sa po ňom veľmi málo, okrúhle dlažobné kocky ležali rovno ako koráliky, kde-tu medzi nimi vykúkala zelená trávička, hustejšia vo výmoľoch a jarkoch. Námestie bolo ľudoprázdne, bezhlasé, pôsobilo až trochu naivné, no zrejme preto, že sa gubernátor naň díval cez matné a špinavé okná, mu všetko pripadalo otupné, nezmyselné, umárajúce sa v tupej a beznádejnej ťažobe. A hoci noc bola ešte ďaleko, všetko – aj odretý topol aj vyrovnaná dlažba, po ktorej nik nejazdí – akoby prosilo noc, nech príde čím skôr a svojou tmou zhasne jeho zbytočný život.

„Neprišiel?“

„Nie, prosím, vaša excelencia.“

„Keď príde, pošli ho sem.“

Sálu navidomoci vytapetovali za starého gubernátora a možno ešte skôr – také špinavé a začadené boli tie drahé tapety s vtláčeným vzorom, maskovali medené prieduchy pece, z ktorých stekali čiernožlté potôčiky ako z večne pootvorených stareckých úst. V zime pri večernom osvetlení, keď tu bolo plno ľudí, to všetko nebolo tak vidieť, ale teraz to svojou nabubrenou úbohosťou bilo do očí a vyvolávalo nevoľnosť. Napríklad tamten obraz – akási talianska

krajina pri svite mesiaca visí nakrivo a nik si to nevšíma, zdá sa, že takto visel od nepamäti, aj za starého gubernátora, aj za jeho predchodcu. Aj nábytok je drahý, no vysedený, obsúchaný, samý prach – vyzerá to tu ako izba v drahom hoteli, kde majiteľ už dávno umrel na porážku a hotel teraz vedú nedbajskí, večne rozhádani dedičia. Nič tu nebolo jeho, ešte aj ten album s fotografiami bol cudzí, erárny, alebo ho tu niekto zabudol: namiesto tvári priateľov a príbuzných tu boli pohľady na mesto – seminár a okruhový súd, štyria neznámi úradníci, dvaja sedia a dvaja stoja nad nimi, akýsi vyblednutý biskup... a okrúhla diera, siahajúca až do hĺbky väzby.

„To je ale hnus!“ nahlas povedal gubernátor a štitivo odhodil album.

Postojačky si prezeral fotografie, potom sa zvrtol na opätku, mykol epoletou a zlostne a rázne vykročil: Tak-to-cho-dí-gu-ber-ná-tor. Tak-to-cho-dí-gu-ber-ná-tor.

Takto prechádzal týmto služobným bytom aj predošlý gubernátor, aj jeho predchodca, aj ďalší, ktorých nepoznal. Odniekaľ sa zjavili a kráčali ráznym priamym krokom a nad nimi nakrivo visela talianska krajinka, poskytovali tu audiencie, dokonca usporadúvali tanečné zábavy, a potom kamsi mizli. Možno aj oni do niekoho strieľali – čosi také sa udialo za predminulého gubernátora.

Za oknom maliar izieb, celý špinavý od farieb niesol vedro a štetku, prešiel námestím a opäť na ňom nebolo ani živej duše. Z odrateho topoľa sa náhle odtrhol žltý deravý list a hojdavo klešal k zemi – a v tej chvíli gubernátorovi zakrúžil v hlave víchor: mávnutie bielej vreckovky, výstrely, krv. Vynárajú sa zbytočné podrobnosti: ako si pripravil vreckovku, aby mohol dať znamenie. Už dopredu si ju vybral z vrečka a zhúžvanú do malej pevnej guľky ju držal v pravej ruke, potom ju opatrne povystieral a rýchlo ňou mávol, no nie nahor, ale pred seba, akoby ju chcel odhodiť. Akoby hádzal guľky. A v tej chvíli čosi prekročil, akýsi vysoký neviditeľný prah a s hlasným škrípaním železných pántov sa za ním zabuchli železné dvere – a niet viac cesty späť.

„Á, to ste vy, Lev Andrejevič! No konečne, už som sa vás nevedel dočkať.“

„Prepáčte, Peter Iljič, no v tomto mizernom zapadákovom sa nedá nič dostať.“

„Najvyšší čas vyraziť. Áno, počujte,“ gubernátor podráždene zastal a zošpúlil pery. „Prečo je vo všetkých našich úradoch taká špina? Napríklad naša kancelária. Alebo nedávno som bol na policajnej stanici – to je naozaj strašné! Veď to je krčma, maštaľ. Ľudia sedia v čistých rovnošatách a okolo nich meter špiny.“

„Nemáme peniaze.“

„Nezmysel! Výhovorky! A toto,“ gubernátor rukou obkrúžil miestnosť, „no len sa pozrite, ako to tu vyzerá. To je škandál.“

„Peter Iljič! A kto vám bráni prerobiť si to tu podľa svojho? Koľkokrát som to navrhol Márii Petrovne a jej excelencia je s tým plne stotožnená...“

Už cestou k dverám gubernátor úsečne vyštekol:

„To nestojí za to.“

Úradník sa súcitne pozrel na jeho široký chrbát, žilnatú šiju, čo ako dva stĺpiky podopierala lebku. Keď prehovoril, usiloval sa, aby mu hlas znel bezstarostne.

„Mimochodom, pred chvíľou som stretol Zubáča, povedal, že včera prepustili z nemocnice posledného raneného. Toho, čo bol na tom najhoršie, nemal takmer nijakú nádej na uzdravenie. Tento ľud je neuveriteľne životaschopný.“

Zubáčom v gubernátorovom úzkom kruhu volali policajného komisára – pre jeho vytreštené bezfarebné oči a vycerené zuby.

Gubernátor neodpovedal. V hlavnej bráne ho zrazu ovanula jesenná sviežosť a slnečné teplo – akoby jedno a druhé existovali oddelene a takisto rôzne ich človek aj vnímal. A nebo bolo milé: nežné, vzdialené, nečakané a krásne modré. Dobre bude teraz v letnom sídle!

Keď už sedel v bričke a pomkol sa, aby spravil miesto zľava nastupujúcemu úradníkovi, popri bráne prešiel akýsi prihrbený človek. Uklonil sa, a keď si skladal šiltovku z hlavy, zakryl si laktom tvár, takže gubernátor uvidel len jeho zátylok s plavými kučeravými vlasmi a opálenú mladú šiju, no všimol si, že muž kráča opatrne a nečujne, akoby bol bosý, hrbí sa a chúli do seba a jeho chrbát akoby mal oči. Aký nepríjemný a čudný človek, pomyslel si gubernátor. Zjavne si to isté pomysleli dvaja páni, ktorí náhlivo nastupovali do drožky, čo stála pred bričkou: navyknutým a rovnakým pohybom nazreli mužovi do tváre, nič podozrivé nenašli a vyrazili pred gubernátorom. Ich drožkár bol z tých rýchlych, drožka nadskakovala na

gumových kolesách, korba sa hojdala a muži sa nahýnali dopredu, aby šli rýchlejšie. Čoskoro boli ďaleko pred gubernátorom, aby naňho nevírili prach. Gubernátor podozrievavo zaškútil na úradníka.

„Kto sú tí dvaja?“ spýtal sa.

„Agenti,“ ľahostajne odvetil úradník.

„Načo?“ takisto úsečne sa spýtal gubernátor.

„Neviem,“ vyhol sa odpovedi Lev Andrejevič. „Zubáč sa snaží.“

Keď brička zahýbala do Šľachtickej ulice, lakom číziem blysol na slnku a mladistvo zasalutoval bezbradý zástupca policajného komisára, ten, čo mu predvádzal mŕtvolu, a keď prechádzali pri okrsku, z otvorenej brány vyklusali dvaja policajti a kopytá ich koní hlasno zabuchotali v prachu cesty. Úradník sa zatváril, že ich nevidí, no gubernátor vrhol naňho zachmúrený pohľad, ruky v bielych rukaviciach si zložil na kolená a zamyslel sa.

Cesta k letnému sídlu viedla predmestím, Povrazníckou ulicou, kde v polorozpadnutých barakoch a kde-tu v jednoposchodových tehlových štátnych domoch bývali fabrickí robotníci s rodinami a rôzna mestská bedač. Gubernátor by rád niekomu vlúdne odpovedal na pozdrav, no ulica bola prázdna ako v noci, ba nebolo vidieť ani deti. Jeden chlapec sa mihol na plote medzi červeným lístím jarabiny a rýchlo sa zošmykol podeň, zrejme sa učupil pri širokej škáre. V lete sa na Povrazníckej zvykli vyskytovať sliepky a špinavé vyziabnuté prasce, priviazané ku kolíkom, no teraz tu neboli ani tie – trojtýždňové hladovanie navidomoči zužitkovalo všetko. Nič tu bezprostredne nepripomínalo onú udalosť, no pustá ulica, ľahostajná k tomu, že po nej prechádza gubernátor, tajila v sebe ťaživé sústredené zamyslenie sklopených očí a v prieračnom vzduchu bolo cítiť slabú vôňu kadidla.

„Počujte,“ zvolal gubernátor a chytil úradníka za koleno. „Veď ten muž...“

„Aký muž?“

Gubernátor neodpovedal. Pevne zvieral úradníckovo koleno a uprene naňho hľadel – akoby sa v zamknutom a zadenbenom dome odrazu otvorili všetky dvere a okná. Potom stiahol obočie do hrubých, starecky mäsitých vrások, celým širokým telom sa pomaly obrátil a pozorne sa zahľadel na cestu. Policajti dupali kopytami v prachu a ľudoprázdna ulica na jednej strane utopená

v čiernom tieni, na druhej ožiarená prudkým slnkom spočívala v hlbokom zamyslení. Domčeky s deravými a prelámanými strechami, s oknami, vytrčenými dopredu ako starecké brady, sa tisli k sebe ako búrkou vyľakané stádo. Potom už len pustatina, zvyšky plota, zatľčená studňa so spustenou pôdou naokolo – a obrovské lipy za vysokou napoly rozobranou ohradou, veľký panský dom, čo sa akousi záhadnou cestou osudu ocitol v tomto zapadákovom, už dávno neobývaný, schátraný, so zavretými okenicami a s časom zhrdzavenou plechovou tabuľkou „Tento dom je na predaj“. A ďalšie domčeky a za nimi za sebou tri holé tehlové budovy bez ozdôb, kde-tu s prevalenými oknami. Sú ešte nové: je na nich zaschnuté vápno a priehlbiny, kde stálo lešenie, ešte nie sú vyplnené, no budovy sú už bezútešne špinavé, zanedbané. Pripomínajú väzenie a život v nich musí byť takisto smutný, bezútešný, väzenský.

A už je tu výjazd do poľa a posledný domček bez jediného stromu naokolo, bez plota, celý – stena aj strecha – sa prudko nakláňa dopredu, akoby ho ktosi mocnou dľaňou udrel do chrbta, a ani v oknách, ani naokolo niet ani živej duše.

„Ťažko sa vám sem v jeseni bude voziť bríčkou, Peter Iljič. Tu musí byť blata až po uši.“

Gubernátor hľadel nabok a mlčal. A tvár mu pozvoľna kamene-la – akoby sa opäť jedno po druhom zatvárali všetky okná a dvere v mlčvom, doskami zatľčenom dome.

III

Bolo veselo, veľa sa hrali, smiali a spievali – na druhý deň ráno odchádzal do Peterburgu syn Petra Iljiča, dôstojník, a zišli sa známi, aby sa s ním rozlúčili. Na zelených lúčkach a čistinkách, pod zlatom a purpúrom lístia, v smaragdovej priezračnosti rozžiarených lesných dialav sa rozsypali takými istými jasnými a harmonickými škvŕnami farieb šaty žien a rovnošaty vojakov. Keď pohasli krvavé, už takmer zimné zore a nebo začali čiarat padajúce hviezdy, vytryskol ohňostroj – hlasno trieskali rakety, vzbĺkli ohnivé fontány, rozhoreli sa kruhy. Dusivý dym sa plazil pod starými strohými stromami, a keď vybuchol červený bengálsky oheň, pobiehajúce postavy sa zmenili na akési obludné, kŕčovito sa zmietajúce tiene.

Policačný komisár Zubáč si po obede poriadne vypil a teraz zhovievavo hľadel na celé to veselé hmýrenie, duchaplne salutoval dámam a bol šťastný. A keď sa zo zadymenej tmy pri ňom ozval hlas gubernátora, zatúžil pobožkať ho na plece, opatrne ho objal okolo jeho gubernátorského pása – spraviť niečo, čím by mu vyjadril svoju oddanosť, lásku a potešenie. Namiesto toho však pripažil ľavú ruku k rovnošate, odhodil do trávy práve zapálenú cigaretu a povedal:

„Ach, aká čarovná oslava, vaša excelencia!“

„Počujte, Iliodor Vasilievič,“ tlmeným basom ho prerušil gubernátor, „prečo za mnou sledia akísi agenti? Načo je to dobré?“

„Zločinci sa usilujú o váš posvätný život, vaša excelencia,“ s citom povedal Zubáč s oboma rukami pritisnutými k rovnošate. „Takže rozhodne mám povinnosť...“

Rachot ohňostroja, smiech a vyľakané výkriky prehlušili jeho slová: potom sa začal sypať dážď modrých, zelených a červených iskier, z oblaku dymu vystrihol gubernátorove gombíky a epolety.

„Viem o tom, Iliodor Vasilievič, presnejšie, niečo tuším. No nemyslím si, že by to bolo také vážne.“

„Je to dokonca veľmi vážne, vaša excelencia. V jednom kuse o tom hovorí celé mesto. Už som zadržal troch ľudí, ale neboli to tí praví.“

Do reči mu skočili ďalšie výbuchy a veselé výkriky, a keď rámus utíchol, gubernátor bol už preč.

Po večeri sa všetci začali veselo a hlučne rozchádzať, organizoval to mladý zástupca policajného komisára. Všetko – ten ohňostroj, na ktorý sa díval z kríkov, aj tie koče, aj tí ľudia – mu pripadalo neobyčajne krásne a jeho vlastný mladý hlas ho ohuroval svojou silou a zvučnosťou. Zubáč bol načisto opitý, vtipkoval, rehotal sa, dokonca spieval Marseillaisu, jej prvé slová:

*Allons, enfants de la Patrie,
Le jour de gloire est arrivé!*

Napokon hostia odišli.

„Prečo sa stále mračíš, milý ocko?“ spýtal sa dôstojník a s blahoslunnou nehou položil ruku Petrovi Iljičovi na plece.

Rodina mala gubernátora rada, hoci manželka sa ho aj trochu bála, no od istého času ho pokladali za veľmi starého a zľahka ním pohrdali.

„Ja že sa mračím? Nezmysel!“ neisto odvetil Peter Iljič. Aj by sa rád so synom pohováral, aj sa toho rozhovoru obával, keďže už dávno sa ich názory rozchádzali. No teraz práve tá odlišnosť názorov mohla byť užitočná. „Vieš, ide o to,“ pokračoval rozpačito, „že ma znepokojuje tá udalosť, no, tá s robotníkmi.“

Pozrel sa na syna, ten odpovedal začudovaným pohľadom a odtiahol ruku z otcovho pleca.

„Ale veď si dostal pochvalu z Peterburgu.“

„Áno, pravdaže, a som veľmi šťastný, ale... Aľoša!“ gubernátor sa s nešikovnou nehou staršieho a váženého človeka pozrel do synových pekných očí. „Veď to neboli Turci! Boli to naši, samí Ivanovia či dokonca moji menovci Petrovia, a ja som do nich... ako do Turkov... Čo? Ako je to?“

„Sú to rebeli.“

„Aľoša! Veď mali na sebe kríže a ja...“ zdvihol prst, „do tých krízov!“

„Pokiaľ viem, ocko, nikdy si neprikladal náboženstvu zvláštny význam. Čo s tým majú kríže? To by možno malo zmysel pre nejaký rozkaz v armáde, či čo, ale...“

„Iste, iste,“ náhlivo súhlasil gubernátor, „nejde o kríže. Ale o to, že to boli naši. Chápeš, Aľoša, naši. Keby som bol Nemec, dajaký August Karlovič Šlippe-Detmold, ale veď ja som Peter a ešte aj Iljič.“

Dôstojník bol čoraz odmeranejší.

„Čo to splietaš, ocko! Čo s tým majú Nemci? Napokon, ak chceš vedieť, Nemci tiež strieľali do Nemcov, Francúzi do Francúzov a tak ďalej. Prečo by Rusi nemohli strieľať do Rusov? Ako štátny činiteľ musíš chápať, že v štáte je najdôležitejší poriadok a je úplne jedno, kto ho porušuje. Keby som ho porušil ja, bol by si povinný strieľať do mňa ako do Turka.“

„To je pravda!“ prikývol gubernátor a začal chodiť po miestnosti. „To je pravda.“ A zastal.

„Ale veď oni to spravili z hladu, Aľoša! Keby si ich bol videl.“

„Zenzivejevskí mužici tiež rebelovali z hladu a to ti nebránilo dať ich poriadne zmlátiť.“

„Zmlátiť je jedna vec, ale... Ten hlupák ich uložil do radu ako zastrelenú zverinu a ja som sa pozrel na ich nohy a pomyslel som si: tieto nohy už nikdy nebudú chodiť... Ty ma nechceš pocho-
piť, Alexej. Štát potrebuje aj kata, no byť ním...“

„Čo to vravíš, otec!“

„Ja to viem, ja to cítim: zabijú ma. Nebojím sa smrti,“ gubernátor zaklonil sivú hlavu a prísne sa pozrel na syna, „no viem, že ma zabijú. Stále som to nechápal, stále som premýšľal: o čo vlastne ide?“ Roztiahol veľké hrubé prsty a rýchlo ich zovrel do päste. „No teraz to chápem: zabijú ma. Nesmej sa, si ešte mladý, no dnes som pocítil smrť tuto v hlave. V hlave.“

„Ocko, prosím ťa, požiadať o kozákov, požiadať o peniaze na ochranu. Dostaneš ich. Prosím ťa ako syn a prosím ťa aj v mene Ruska, ktoré potrebuje tvoj život.“

„A kto ma zabije, ak nie Rusko? A proti komu požiadam o kozákov? Proti Rusku – v mene Ruska? A vari môžu kozáci a agenti a policajti zachrániť človeka, ktorý má smrť tuto v hlave? Ty si si dnes po večeri trochu vypil, Aloša, no si triezvy a pochopíš ma: cítim smrť. Ešte tam, v hasičskej zbrojnici, som ju pocítil, no nevedel som, čo to je. To, čo som ti hovoril o krížoch a o Rusoch, je nezmysel, o to nejde. Vidíš túto vreckovku?“

Rýchlo vytiahol z vrecka vreckovku, rozložil ju a pohybom kúzelníka ju ukázal Alexejovi Petrovičovi.

„Aha. Sleduj!“

Rýchlo mávol vreckovkou pred seba, až závan voňavého vzduchu doplával k nehybne sediacemu synovi.

„Tak. Vy ste noví, ste akademici, vy na nič neveríte, ale ja verím v starý zákon: krv za krv. Uvidíš!“

„Tak choď do penzie, niekam odcestuj.“

Gubernátor sa nezačudoval, očakával tento návrh.

„Nie. V nijakom prípade!“ odpovedal pevne. „Sám vieš, že by to bol útek. Nezmysel! V nijakom prípade!“

„Prepáč, ocko, ale to je naozaj absurdné,“ dôstojník naklonil peknú hlavu k plecu a rozhodil rukami, „ja neviem, čo sa to tu deje. Mama vzdychá, ty čosi vykladáš o smrti... o čo tu vlastne ide? Že sa nehanbíš, otec. Vždy som ťa mal za rozumného a tvrdého chlapa, ale teraz si ako malý chlapec alebo nervózna žena. Prepáč, ja to nechápem.“

On nebol nervózny a nesprával sa ako žena, tento mladý pekný dôstojník s ružovými, hladko vyholenými lícami a pokojnými, sebaistými pohybmi človeka, ktorý sám seba nielen uznáva, ale navyše aj ctí. Medzi ľuďmi sa cítil osamelý, akoby pri ňom nikto nebol, a musel to byť niekto veľmi významný, osobnosť prinajmenej na úrovni generála, aby vnímal jeho prítomnosť a cítil ten ľahký ostych, pocit sebazaprenia, aký človek spravidla prežíva v spoločnosti. Rád a dobre plával, a keď sa v lete kúpал v Neve na verejnom kúpalisku, študoval tak pokojne, pozorne a sústredene svoje telo, akoby tam nikto nebol. Raz sa na kúpalisku zjavil Číňan a všetci si ho zvedavo obzerali, jedni po očku, druhí otvorene a bez ostychu, no iba on sa naňho ani nepozrel, keďže sa pokladal za zaujímavejšieho a dôležitejšieho ako dajaký Číňan. Všetko na svete mu bolo jasné a jednoduché, všetko sa delilo bezo zvyšku, a tak vedel, že mať pri sebe kozákov je v každom prípade lepšie ako ich nemať.

A v jeho výčitkách znela úprimná nevôľa, zmiernená len zdvorilosťou a strachom, že sa dotkne starcovej samofúbnosti... Vždy pokladal otca za fantastu, takže to, čo sa s ním dialo, mu nepripadalo až také neočakávané, no popudzovalo ho na tom čosi hrubé, barbarské, atavistické. Kríže, krv za krv, Petrovia a Ivanovia – aké je to všetko nehorázne!

Si zlý gubernátor, aj keď ťa pochválili, pomyslel si mdlo a peknými očami sprevádzal otca, ktorý chodil sem a tam.

„Dotklo sa ťa to, ocko?“

„Nie,“ odvetil gubernátor prosto. „Som ti vďačný za citlivosť, a urobíš dobre, ak upokojíš matku. Ja som celkom pokojný, len som sa ti zveril so svojimi myšlienkami. Ty to vidíš takto, ja inak, neskôr sa uvidí, čo príde. Teraz už choď spať, je najvyšší čas.“

„Ešte sa mi nechce. Nепреjdeme sa trochu po záhrade?“

„Dobre.“

Okamžite ich pohltila tma a stratili sa jeden druhému – len ich hlasy a občasné dotyky narúšali pocit zvláštnej a všadeprítomnej prázdnoty. No hviezd bolo veľa a žiarili jasne a na miestach, kde bolo menej stromov, Alexej Petrovič čoskoro začal pri sebe rozoznávať vysokú a ťažkopádnu otcovu siluetu. Tma, vzduch, hviezdy vyvolali v ňom nehu k tomu temnému, sotva viditeľnému človeku, a zopakoval svoje upokojujúce vysvetlenia.